

A.M. DE JONG

HET

VERRAAD

- ROMAN -

MERIJNTJE GIJZENS
JEUGD EN JONGE JAREN

Het verraad

A.M. de Jong

In samenwerking met het A.M. de Jongmuseum
te Nieuw-Vossemeer
bewerkt door Dirk van de Glind

NB

Een kleine verantwoording voor deze
bewerking tref je aan op de laatste twee
bladzijden van dit kennismakingsdocument.

EERSTE HOOFDSTUK

I

E^r lag een blauwe doom¹ over de boomgroepen rond de verboerderijen, en zwaarmoedig droomde het oude rood van de daken daartussen. Diep stond heel de hemel open in een doorzinderd², glanzend azuur, onpeilbaar. Slechts hingen, heel hoog, een paar lange, wonderlijk gerekte veren fijnstrepig uitgewaaid. De late zon sproeide een rijpe schijn over de wijldheid van de velden rondom, waar het gele koren, zijden glanzen vangend, van tedere rillingen doorvaren lag onder de strelende handen van het warme zomerbriesje. De wereld leek wonderlijk groot onder die hooggewelfde hemel, groter dan ooit tevoren. En door de open wijldte van de goud-en-groen-geblokte velden lag de zware dijk geslingerd, machtig en breed met zijn driedubbele bomenrijen aan weerskanten. Het kleine dorp, ver weg, leek neergehurkt onder aan de dijk, weggescholen in de veilige omarming van zijn zwierige bocht, wat dofrood van lage, oude daken tussen donker bomengroen, een klein, spits torentje met de schittervonk van het gouden haantje parmantig er bovenuit... En het jongetje was wel heel nietig, zoals het daar tegen de brede helling in de bomenschaduw zat, en met een voorzichtig handje streek over zijn bezeerd enkeltje.

Merijntje moest boeten voor zijn ondeugendheid. Hij begreep en aanvaardde dat. Want de lessen van meneer pastoor op de lering³, en de veel strengere boetpredicaties van zijn spichtige, kleine grootmoeder hadden een diepe indruk gemaakt op zijn ontvankelijk gemoed, en hij paste ze met welhaast beangstigende nauwgezetheid

¹ Een sluier van nevel.

² A.M. de Jong maakte graag gebruik van dit soort impressionistische uitdrukkingen.

³ Onderwijs in de leer van de kerk.

toe op alles wat er omging in zijn klein en onbelangrijk leventje. Dat trouwens maar klein en onbelangrijk leek voor anderen, meer in 't bijzonder voor de domme grote mensen, die niets méér weten van het leven en de wereld, dan juist het onbetamelijk geringe beetje, dat hen zelf aangaat; zonder te beseffen, dat overal rondom hen middelpunten van het heelal zich bewegen.

(.....)

II

Hij was geen vriendelijk man, de Kruik, en vandaag was hij het minder dan ooit. Want hij kwam recht van Janekee Timmers die hem voor de vierde keer de bons gegeven had, met de honende boodschap erbij dat hij nou nooit meer terug hoefde komen om wéér om medelijden te bedelen. Want nou was er een ander die meer waarde in zijn pink had dan de Kruik in zijn hele lijf, en tussen de stroper en haar was het voorgoed uit!

(.....)

Hij had het gedrongene van zo'n beest, de vervaarlijke breedheid van schouders en borst, heel de verbazing- en vreeswekkende kracht en ook het plotselinge, wilde oplichten van de kleine, woeste ogen, opflikkerend in boosaardigheid of lust. En in dit schonkige, harde lichaam leefde een eenzame, verbitterde ziel, worstelend met de duistere drang van zijn driften; en met een bijna onoverwinnelijke verlegenheid ook, die hem zich van kind af aan vreemd had doen voelen overal waar mensen bijeen waren. Niemand had ooit dit schuwe wezen in hem begrepen of gekend. Alleen hijzelf wist ervan, en hoe het hem vaak zo ongelukkig en hulpeloos had gemaakt. Een kwellend gevoel van schroom, zo weinig passend bij zijn machtig lijf,

had hem gedreven tot een stuurs en ruw optreden, waarachter hij de hunkerende zachtheid verborg, die hem met de anderen had kunnen verenigen. Zijn masker had de mensen om hem heen volkomen bedrogen, en het was zeer eenzaam in en rond Goort Perdams.

(.....)

Haastig beende hij over de bochtige paadjes tussen de korenvelden en vervloekte zichzelf en Janekee en heel de doelloze, smerige rommel die het leven was, en snakte naar de brandende lafenis van een groot glas jenever...

En in die weinig beminnelijke stemming vond hij daar dat huilende Merijntje aan de dijk zitten, een goed kwartier lopen van het dorp.

III

Met de handen in de zakken bleef de stroper staan. Minachtend keek hij naar het onaanzienlijke, miserabel in elkaar gekrompen hoopje mens, stootte het aan met zijn bemodderde schoen en zei ruw: "Toe! Vooruit, schei eens uit met janken! Wat is er?"

Een klein, bruin gezichtje, van hete tranen overstroomd, werd naar hem opgeheven. Merijntje was geschrokken, en het donkere gelaat van de beruchte stroper, zo boos en vreemd verwrongen, stemde hem bepaald niet gerust. Hij snikte en boende met beide vuistjes in zijn ogen, maar antwoordde niet.

De Kruik gromde een vloek tussen de tanden, draaide zich op zijn hakken om en liep door. Wat kon hem ook dat jammerende joch verdommen?

Maar nu realiseerde Merijntje zich opeens dat de Kruik, zo vreselijk als hij dan zijn mocht, toch altijd nog beter was dan helemaal niemand. En dus zette hij een keel op van jewelste, waar hij dan zelf weer van

schrok, zodat hij dadelijk zijn gegil staakte en zachtjes huilend bleef zitten.

De Kruik was met een schok blijven staan en had zich omgekeerd, ondanks zichzelf getroffen door de noodkreet van dat dunne kinderstemmetje. "Waar heb je last van?" vroeg hij nors.

En nu vond Merijntje de moed om te kermen: "M'n enkel... Au..., m'n enkel..."

"Wat is er dan met je enkel? Heb je 'm verstuikt?"

"Ik weet het niet... Ik geloof het wel," klaagde Merijntje, schuw opkijkend naar het onheilspellende gezicht dat de stropers naar hem overboog.

"Laat me eens kijken," bromde de Kruik en nam het bezeerde voetje in zijn grote hand. Maar hij deed het met zo weinig omzichtigheid dat de kleine jongen een schelle kreet van pijn uitstootte.

Verschrikt liet Goort het voetje weer los, stond met een ruk overeind en vloekte: "Gaddomme jong! Je zou een mens zich een beroerte laten schrikken! Doet het zo'n zeer?"

Merijntje hoorde in de laatste woorden iets dat hem hoop gaf op mildere gevoelens, en dadelijk maakte hij daar instinctief gebruik van om de ruwe stropers voor zich in te nemen. Hij jammerde droeviger en keek smekend op naar het stuurse, maar toch wat zachter geworden gezicht. "Nou! Zo'n zeer, zo zeer. Au! M'n enkel..."

De Kruik stond er wat verlegen bij te kijken. Een stil gevoel van meelij steeg aarzelend in hem op, maar een heimelijke wrevel om het bespottelijke van zo'n wijvenweekheid vergezelde het. Om tijd te winnen vroeg hij: "Hoe is het gekomen? Ben je gevallen over een steen of zo?"

"Nee, niet over een steen. Van Baas Jansen z'n wagen," snikte Merijntje die de stemming van de Kruik nog maar half vertrouwde en weer bang werd dat hij hier alleen zou moeten blijven tot de avond, tot de nacht kwam.

“Zo,” bromde de stroper, en de schaduw van een glimlach gleed even om zijn verbeterde mond. “Achter op de wagen geklommen, hè? Ja jochie, dat komt ervan als je kattenkwaad uithaalt.”

Merijntje snikte hartbrekend, beseffend hóe schuldig hij was en door de terechte wraak van de grote, geheimzinnige machten achterhaald.

In Goorts brein schoot dan plotseling een nieuwe gedachte op, en bruusk vroeg hij: “Heeft de boer je er soms met de zweep afgeslagen?”

Merijntje hoorde de wraakgierige klank in de harde stem, en hij was daar ineens erg dankbaar voor en voelde zijn hoop op hulp toenemen. Het speet hem een beetje dat hij door zijn waarheidsliefde genoodzaakt was de boer van alle verdenking te ontheffen, en bekennen moest, dat alle schuld uitsluitend bij hemzelf lag.

“O,” bromde Goort, “ze zijn er anders toe in staat, die smeerlappen van boeren! Maar hoe moet je nou thuiskomen? Kun je niet lopen? Helemaal niet? Nog geen stap?”

“Nee,” griende Merijntje ongelukkig, “Ik heb het geprobeerd, maar ik kan het echt niet.”

De Kruik trok aan zijn borstelige knevel¹. Zijn wenkbrauwen fronsten zich boven zijn boze ogen. Wat moest hij nou? Hij was nogal in een goeie bui om de Barmhartige Samaritaan te spelen en zo'n jankend mormel van een jong naar huis te dragen! Ging het hem soms wat aan? Hij keerde zich half om en zei: “Ik zal ze bij je thuis waarschuwen dat ze je moeten komen halen.”

“Moeder is ziek en vader is naar het veld, en grootmoeder moet bij moeder blijven,” ratelde Merijntje angstig in één adem door en keek radeloos naar de stroper op.

Er was iets in die smekende, hulpzoekende ogen van het betraande gezichtje, dat deze wonderlijk ontroerde, en eer hij het zelf goed wist, had hij met iets vrolijks in zijn ruwe stem gezegd: “O, dan zal ik jou zeker moeten dragen, hè? Je bent gaddomme nogal gemakkelijk van aard, jij!” En meteen had hij zich al gebukt en Merijntje van de grond

¹ Snor

opgeheven, licht als een veertje, en nu stond hij daar met het kind in zijn armen, voelde zich plotseling heel onbeholpen in deze ongewone situatie, en kreeg een kleur als vuur, want ineens zag hij zichzelf het dorp binnen stappen, het kind rustend tegen zijn borst, zijn armen er omheen, de armpjes van de jongen rond zijn hals. Even voelde hij de neiging om het lastige jong toch nog weer neer te zetten en er vandoor te gaan, maar het zachte stemmetje zei verrukt, vlak bij zijn gezicht: “Gelukkig, nu voel ik bijna niets meer! Gaan we nu gauw naar huis, Kruik?”

Kruik...? Krúik had die krielkip gezegd! De bijnaam die kerels niet durfden uitspreken als hij erbij was! Hij lachte zachtjes. Een vreemde vertedering beving hem. Hoe grappig was dat kleuterachtige kereltje! Vastbesloten stapte hij nu de weg op. Hij zou dat mannetje thuisbrengen, en wie lachen wou, nou, die moest dat dan maar eens proberen!

Het verraad - Verantwoording

Sommige boeken zijn zo stevig verankerd in onze literaire geschiedenis dat je ze bijna niet durft aan te raken. *Het verraad* van A.M. de Jong is zo’n boek. Een klassieker, een monument. En toch hebben we het aangedurfd het te bewerken en opnieuw vorm te geven. Uit Liefde voor het verhaal, voor de schrijver, en vooral: voor nieuwe lezers.

A.M. de Jong schreef met hart en ziel over zijn geboortestreek. Zijn personages spraken het sappige West-Brabantse dialect. Dat gaf zijn werk kleur, ritme en authenticiteit. Maar taal leeft en verandert. Wat ooit vanzelf sprak, is nu voor velen een struikelblok. Daarom hebben we de dialogen hertaald naar hedendaags Nederlands, zonder de ziel van het origineel te verliezen. Woorden als *bekant*,

zot en *manneke* zijn fier overeind gebleven, als knipoog naar de streek en haar mensen.

Ook de spelling kreeg een update. De Jong schreef volgens de spelling Koelewijn uit 1891, met naamvalsvormen als *den* en *dezes* en schrijfwijzen als *afschuwelijk* en *bedenkelijk*. Deze zijn gemoderniseerd. Woorden waarvan de betekenissen veranderd zijn, zijn vervangen door woorden die de oorspronkelijke betekenis zo dicht mogelijk benaderen.

Deze bewerking is geen vervanging, maar een uitnodiging. Een brug tussen toen en nu. Voor wie het origineel kent: herontdek het. Voor wie het nog niet las: laat je verrassen.

Het verraad is een goed vertelde en meeslepende roman die in vele opzichten nog altijd relevant is. Het verhaal mag zich dan afspelen in en rond een klein boerendorp van honderd jaar geleden, maar alleen al het ijdele streven van Merijntje naar een oprecht en betekenisvol leven daagt de hedendaagse lezer uit tot reflectie op zichzelf en op de wereld waarin we leven.

We hopen dat deze uitgave nieuwe lezers inspireert. En wie daarna nieuwsgierig wordt naar de oorspronkelijke versie: ga vooral op ontdekking. Want een klassieker als dit boek verdient het om opnieuw gelezen en begrepen te worden.

Marc van Tienen, A.M. de Jongmuseum
Dirk van de Glind, redactie

A.M. de Jongmuseum

www.amdejongmuseum.nl

www.morgenlanduitgeverij.nl